

Učiteljski

TOVARŠ.

Izhaja
1. in 15. dne vsakega
meseca na celi poli.

List za šolo in dom.

Veljá
za vse leto 2 gl. 50 kr.,
za pol leta 1 gl. 30 kr.

List 10.

V Ljubljani 10. maja 1871.

Tečaj XI.

Metrična mera.

Pri 13. letošnji skupščini idrijskih učiteljev govoril *J. L.*

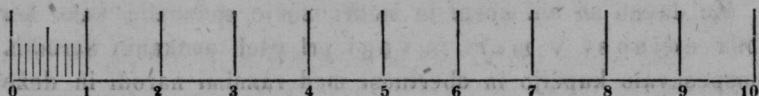
Že davno so bili učeni in modri možje spoznali, kako koristna bi bila edinost v meri in vagi pri vseh omikanih narodih. To bi pospeševalo kupčijo in obertnost med raznimi narodi in deželami; pa tudi vednosti in umetnosti bi si ljudstva lože prisvojevala druga od drugega, ako bi edinost vladala v meri in vagi. Znano je slehernemu, da imamo še dan danes v raznih državah razne mere, p. na Avstrijskem „čevlj“, na Angleškem „jard“, na Francoskem „meter“. Na Nemskem v posamnih državah in na Ruskem imajo sicer tudi edinsko mero z imenom „čevlj“, a ti čevlji niso enaki, marveč je toliko razno dolgih čevljev, kolikor je držav, ktere se te mere poslužujejo. Na Francoskem so učenjaki že konec 18. stoletja imeli nalogo, da bi iskali dobre, zanesljive edinske mere, zlasti edinice dolgoti, t. j. take, ki bi se mogla zopet napraviti, ako bi se kedaj izgubila ali izkrivila. Merili so Francozi v ta namen četerti del zemeljskega poldnevnik (meridijana) tako na tanko, kolikor je to mogoče; razdelili so ga na deset milijonov delov in en taki del vzeli so za edinico dolgoti in imenovali ga „meter“. Beseda ta je izpeljana od gerške „metron“, ki pomenja po našem „mero“; od tod tudi „metrična mera“. Tudi na Avstrijskem se bode treba v malo letih dobro seznaniti z metrično mero. Zbornica poslancev na Dunaji je že pred dalj časom odobrila postavo zarad vpeljave metrične mere v deželah, ki so zastopana v državnem zboru. Gosposka zbornica to postavo ravno sedaj pretresuje. Pre-svitli cesar jo bodo gotovo poterdili, in potem se bode počasi v življenje vpeljevala. Piše se, da dve leti po cesarjevi poterditvi se bode smela rabiti, čez pet let pa bode le ta edino veljavna

mera na Avstrijskem. Vse okoliščine tedaj kažejo, da se bode treba te mere učiti. Naj prvo pa jo bodo morali učitelji umeti; kajti njih dolžnost bode, da jo bodo mladim in starim razkladali. Ne bode torej od več, da danes kažem poglavitne pojme o metrični meri. Kakor pri drugih merskih sistemah, razločujemo tudi pri metrični sistemi: dolgostno, kvadratno (štirjaško), kubično (kockovno), posodno in utežno mero (Gewichtsmass).

Dolgostna mera.

Edinica nove dolgostne mere je meter. Meter 3·163 avstrij. čevljev ali 3', 1", 11 1/2"". Pri pisanji se zaznamova z začetno čerko „M“, p. 35 M.

Meter se razdeljuje na 10 enakih delov; desetina metra se imenuje decimeter. („Deci“ pomenja desetino.) Decimeter je takole dolg:

1 decimeter je torej = $\frac{1}{10}$ (0·1) metra in 1 meter = 10 decimetrov.

V pisanji se decimeter naj boljše in naj razumniše zaznamova na ta način kakor drobci, kajti decimeter je v istini drobec. Znakem za decimeter bi bil = d/M., p. 8 d/M.

Desetina decimetra ali stotina metra zove se centimeter, („centi“ pomenja stotino). Centimeter je razviden iz zgornje slike. 1 centimeter je = $\frac{1}{10}$ decimetra ali $\frac{1}{100}$ metra; meter = 10 decimetrov = 100 centimetrov. Centimeter se na kratko zapisuje: c/M, p. 65 c/M.

Deseti del centimetra imenuje se milimeter. Milimeter je torej 10. del centimetra, 100 del decimetra, 1000 del metra („mili“ pomenja 1000 del, tisočino). Velikost milimetra je razvidna tudi še iz zgornje slike.

1 milimeter = $\frac{1}{10}$ (0·1) centimetra = $\frac{1}{100}$ (0·01) decimetra = $\frac{1}{1000}$ (0·001) metra.

1 meter = 10 decimetrov = 100 centimetrov. = 1000 milimetrov.

Milimeter se zaznamova: m/M., p. 315 m/M. Skupno se pokažejo te-le mere v sledeči razmeri:

$$\begin{aligned} 1 \text{ M} &= 10 \text{ d/M.} = 100 \text{ c/M.} = 1000 \text{ m/M.} \\ 1 \text{ d/M.} &= 10 \text{ c/M.} = 100 \text{ m/M.} \\ 1 \text{ c/M.} &= 10 \text{ m/M.} \end{aligned}$$

Te mere zadoštujejo za majhne dolgosti; za večje daljave treba je meter pomnoževati.

Deset metrov imenujemo dekameter, („deka“ je gerška beseda, po našem: deset).

1 dekameter je torej = 10 metrov;

1 meter = $\frac{1}{10}$ (0·1) dekametra.

Dekameter se na kratko zapisuje: DM p. 7 DM.

10 dekametrov ali 100 metrov je hektometer („hekto“ je po našem: sto). 1 hektometer = 10 dekametrov = 100 metrov;

1 meter = $\frac{1}{10}$ (0·1) dekametra = $\frac{1}{100}$ (0·01) hektometra.

Hektometer se zapisuje: HM.

Deset hektometrov ali tisoč metrov je kilometer („kilo“ je tisoč).

1 kilometer je potem = 10 hektetrov = 100 dekametrov = 1000 metrov;

1 meter = $\frac{1}{10}$ (0·1) dekametra = $\frac{1}{100}$ (0·01) hektometra = $\frac{1}{1000}$ (0·001) kilometra.

Kilometer se zaznamova: KM.

Deset kilometrov ali deset tisoč metrov je mirijameter, ki se zaznamova: MiM.

Skupni pregled vseh dolgotnih mer bi bil:

1. množine metra.

1 MiM. = 10 KM. = 100 HM. = 1000 DM. = 10000 M.

1 KM. = 10 HM. = 100 DM. = 1000 M.

1 HM. = 10 DM. = 100 M.

1 DM. = 10 M.

2. deline metra:

1 M. = 10 d/M. = 100 c/M. = 1000 m/M.

1 d/M. = 10 c/M. = 100 m/M.

1 c/M. = 10 m/M.

1 m/M.

Z našo mero je metrična mera na dolgost v sledečem razmerji:

1 meter = 0·5279 dunajskih sežnjev,

1 „ = 3·1636 „ čevljev,

1 „ = 1·2834 „ vatlov,

1 kilometer = 0·1318 poštnih milj,

1 mirijameter = 1·3188 „ „

Kvadratna mera.

Da zmerimo velikost plani, nam služijo pri tej sistemi kvadrati, katerih stran je ta ali una metrična dolgotna mera.

Meterkvadrat (M^2) je kvadrat, čegar vsaka stran meri 1 meter ali 10 decimetrov.

Kakor se v matematiki izračuni, ima meterkvadrat 10×10 (10^2) = 100 decimeterkvadratov (d/M^2). 1 d/M^2 je pa $\frac{1}{100} M^2$. 1 decimeterkvadrat ima 100 centimeterkvadratov (c/M^2); 1 c/M^2 je potem $\frac{1}{100} d/M^2$; 1 $c/M^2 = 100 m/M^2$.

Cela lestvica kvadratnih mer bi bila taka-le:

$$\begin{array}{r}
 1 \text{ MiM} = 100 \overline{\text{KM}^2} = 10000 \overline{\text{HM}^2} = 1000000 \overline{\text{DM}^2} = 1000000000 \text{ M}^2 \\
 1 \overline{\text{KM}^2} = 100 \overline{\text{HM}^2} = 10000 \overline{\text{DM}^2} = 1000000 \text{ M}^2 \\
 1 \overline{\text{HM}^2} = 100 \overline{\text{DM}^2} = 10000 \text{ M}^2 \\
 1 \overline{\text{DM}^2} = 100 \text{ M}^2 \\
 1 \text{ M}^2 = 100 \overline{\text{d/M}^2} = 10000 \overline{\text{c/M}^2} = 1000000 \overline{\text{m/M}^2} \\
 1 \overline{\text{d/M}^2} = 100 \overline{\text{c/M}^2} = 10000 \overline{\text{m/M}^2} \\
 1 \overline{\text{c/M}^2} = 100 \overline{\text{m/M}^2} \\
 1 \overline{\text{m/M}^2}
 \end{array}$$

Ako primerjamo lestvico kvadratnih mer z lestvico dolgotnih, vidimo, da je tukaj stotinska razdelitev, tam pa le desetinska. Vsaka viša mera se tukaj razdeljuje na 100 nižih manjših delov. Tako ima p. $M^2 = 100 \overline{\text{d/M}^2}$, $\text{KM}^2 = 100 \overline{\text{HM}^2}$ i. t. d.

Kvadrati se zaznamnjajo z malo številko 2, ki se zgor na desno postavi znamenju dolgotne mere p. meterkvadrat je M^2 . Pri vseh zloženih znamenjih se nad vsemi čerkami nareja čerta, ki naznanja izraz kvadratne mere.

Dekameterkvadrat ($\overline{\text{DM}^2}$) se pri poljski meri imenuje „ar“. Ar je 100 M^2 , 100 ar je hektar in 10000 ar je mirijar.

Če sedanje kvadratne mere primerjamo z metričnimi, vidimo, da:

$$1 \text{ M}^2 = 0.278 \square^0 \text{ (kvadrat sežnjejev.)}$$

$$1 \text{ M}^2 = 10.009 \square' \text{ („ čevljejev.)}$$

$$1 \text{ ar} = 27.803 \square^0$$

$$1 \text{ hektar} = 1.737 \text{ avstr. oralov.}$$

$$1 \text{ mirijar} = 1.737 \text{ „ kvadrat. milj.}$$

(Dalje prih.)

Geometrija ali merstvo v ljudski šoli.

(Dalje.)

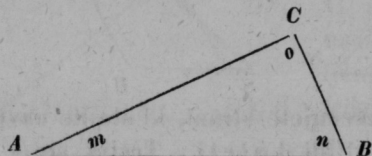
Trikoti.

Plan, omejeno od vseh krajev, imenujemo podoba ali sliko. Podoba, omejena od treh strani, je trikot, od štirih, čvetero-

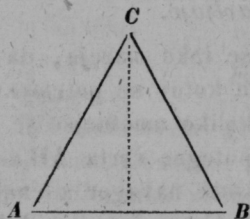
kot, od mnogo strani, mnogokot. Med temi sta naj važniša trikot in četerokot pa tudi o nekterih mnogokotih — peterkotih, šesterkotih — se je treba razgovarjati.

Podoba s tremi stranmi se zavoljo tega trikrat zove, ker njegove strani oklepajo vsikdar tri kote. Pri naslednjem trikotu so:

AB , CB , AC strani in m , n , o pa koti trikotovi. Na vsako stran v trikotu sta naslonjena dva kote; tretji leži pa tej strani nasproti. Ktera dva kote sta naslonjena na stran

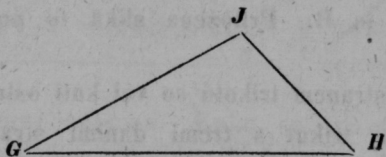
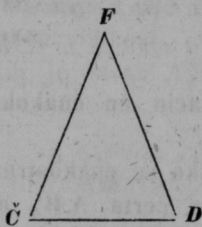
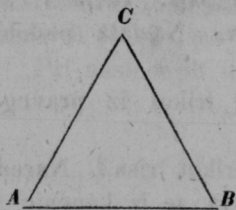
AB ? Kteri kot je tej strani nasproti? Vsak trikot si tako mislimo, da je postavljen na katero podstavno čerto.

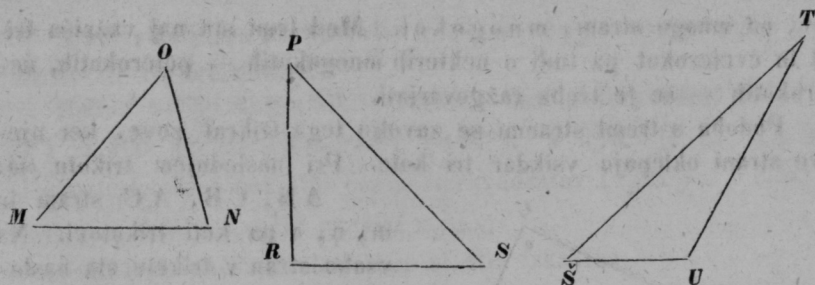
V tej sliki bi bila AB podstavna čerta ali podkladnica. Verh kotov pa ACB , ki leži nasproti podkladnici, imenuje se teme trikotovo. Navpičnica, potegnjena od verha C na podkladnico, je pa visokost trikota ABC . Trikot se tako zaznamnja, da se na verh posamnih kotov postavijo čerke, ki se potem poljubno

izgovarjajo. Ako trikot opazujemo po njegovih straneh, zapazimo, da so pri trikotih ali vse tri strani enake ali le dve, ali da so vse strani razne. Trikot z vsemi enakimi stranmi imenuje se enakostran. Pri trikotu z dvema enakima stranima se te dve imenujete kraka in trikot pa enakokrak. Trikot z raznimi stranmi je raznostran.

Trikot ABC je enakostran, CDF enakokrak, GHI raznostran.

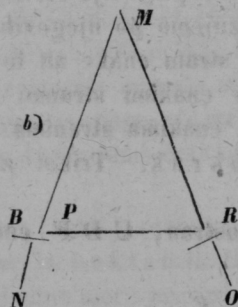
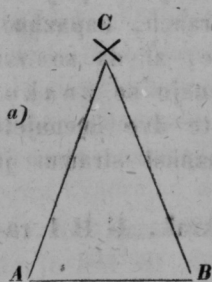
Ako se oziramo na kote, zapazimo v trikotih ostre, prave in tope kote. So trikotni, v katerih so vsi koti ostri; v drugih je en kot pravi, ostala dva sta ostra in zopet v drugih trikotih je en kot top, in ostala pa ostra. V trikotu MNO so vsi koti ostri, v PRS je kot R pravi, v $ŠTU$ pa je T top kot.

V trikotu s pravim kotom se imenujete strani, ki stojite navpik, ki torej pravi kot oklepate, priponi ali kateti. Tretja stran pa se zove podpona ali hipotenuza. Imenuj v zgornjem kotu priponi in podpono!

Kako se trikotni risajo in sestavljajo.

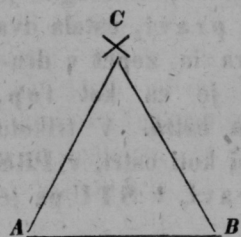
Trikot s pravim ali s topim kotom se tako nareja, da se narisa naj prvo pravi ali topi kot. Kraka teh kotov se potem zvežeta, in zaželjena trikotna sta dokončana. Nekoliko umetnejše je risati enakokraki trikot. V ta namen se potegne črta AB — v naslednji sliki a , in iz končnic A in B se opišeta navzgor z enakim polomerom dva loka, ki se v točki C križata. C se zveže z AB in

dobi se enakokraki trikot, ako le polomer ni bil enak podložni črti AB . To se tudi lahko tako izverši, ako se — v sliki b naredi kot NMO . Iz verha M se odrežeta od obeh krakov enaka kosa MP in MR . R in P se zvežeta. Nastala podoba

je enakokraki trikot PMR .

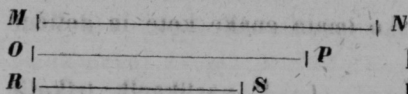
Narisajte na poslednji način en enakokraki trikot iz pravega kota in enega iz topega kota!

Kako se enakostrani trikot risa? Naredi se ravna črta AB , opišeta se iz končnic A in B mala loka navzgor in zveže se presečna točka C z A in B . Priložena slika to pojašnjuje.

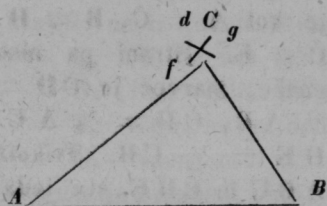
V enakostranem trikotu so vsi koti ostri.

Kako se trikot s tremi danimi stranmi narisa?

Dane čerte so MN, OP, RS.

Risa se čerta AB, enako MN. S polomerom OP se iz točke A opiše lok d e, iz B se s polomerom RS preseka z novim lokom f g prešnji d e. Točka C se potem zveže z A in B. Na ta način dobljeni trikrat vstreza zastavljenim pogojem. Iz treh čert se more trikot le takrat sestaviti, kedar ste dve dani čerti skup daljši od tretje, kakor

je v zgornjem zgledu.

Sestavite enakokrak trikot, ktereга podkladnica je dolga 1'' in kraka po 1 $\frac{1}{2}$ ''! Narisajte z dolgostjo 1'' 3''' enakostrani trikot! Strani nekega trikota so $\frac{3}{4}$ '', 1'', 1 $\frac{1}{4}$ ''; sestavite ga!

Stični in podobni trikotni.

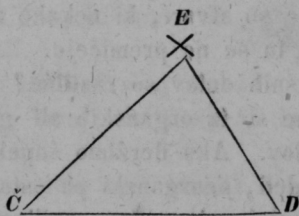
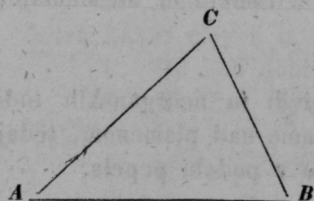
Pri vsaki stvari gledamo na dvoje: na njeno velikost in njeno obliko. Dve reči znate imeti enako obliko, a različni velikosti; pa tudi enako velikost, a različni obliki. Okrogla njiva in štirivoglata njiva in štirivoglata njiva ste različne oblike, pa morete biti enako veliki. Iz mehkega voska naredim zdaj oblo, zdaj kocko. Oblika se je tukaj spreminjevala, a velikost voska je ostala ista. Reči iste velikosti imenujemo na kratko enake brez ozira na njih obliko. Reči iste oblike ali podobe zovejo se podobne ali slične. Reči pa, ki so si enake in podobne, imenujejo se stične (kongruente).

Znamenje enakosti je =, podobnosti ∞ , stičnosti $\cong$.

Dva trikota sta torej tedaj stična, ako sta enaka in podobna t. j. ako sta enaka in si podobna, da sta iste velikosti in oblike. Od strani trikotovih je odvisna njegova velikost, od kotov pa njegova oblika.

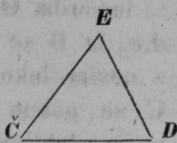
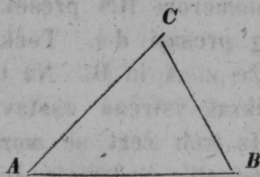
Pri naslednjih trikotih je stran AB = ČD, AC = ČE, BC

= DE. Kot A = E Č, B = D, C = E. Ako se ta dva trikota položita drug na drugega, krijeta se popolnoma.

Ta dva trikota sta toraj stična. Kako se trikot sestavlja, da se stika z danim trikotom, razvidno je iz ravno te razprave in iz prejšnjih nalog.

Dva trikota sta si podobna, ako imata enake kote in dotične strani v pravem razmerji.

V naslikanih trikotih je kot $A = \check{C}$, $B = D$, $\check{C} = E$. Strani pa niso enake; marveč je $\check{C}D = \frac{1}{2} AB$, $\check{C}E = \frac{1}{2} AC$, $DE = \frac{1}{2} CB$. Trikota ABC in $\check{C}DE$ sta tedaj podobna ali slična.

Risajte več stičnih in podobnih kotov!

(Prih. dalje.)

Najvažnije kmetijske resnice za ljudsko šolo,

pisal Fr. Govekar.

Vpr.: S čim se kmetovalci naj več pečajo?

Odg.: Kmetovalci se naj več pečajo z obdelovanjem zemlje in s pridelovanjem živeža.

V. Zakaj pa kmetovalci zemljo obdeljujejo?

O. Kmetovalci obdeljujejo zemljo, da bi s prav majhnimi stroški veliko pridelali, in da bi vendar s tem rodovitnosti zemlje ne škodovali.

V. Kaj pa je kmetovalcu potrebno vediti, da svoj namen prej in popolnše doseže?

O. Kmetovalcu potrebno je, da pozna vrednost raznih zemelj, naravo sadežev, ktere prideljuje, in gnojne moči.

V. Ali kmetovalec edino le zemljo obdeljuje?

O. Ne; redi tudi razno domačo živino, ktero prodajo, ter do-biva po njej raznoverstnih pridelkov in izdelkov.

V. Kaj so rastline?

O. Rastline so stvari, ki nekako živé, rastejo in se množijo, vendar ne čutijo in se ne premičejo.

V. Iz kakšnih delov so rastline?

O. Rastline so iz organskih ali gorljivih in neorganskih tudi ne zgorljivih delov. Ako deržimo šopek slame nad plamenom, tedaj zgoré organski deli, neorganski pa ostanejo v podobi pepela.

V. Kterih delov je več v rastlinah?

O. Od imenovanih dveh delov je organskih več v rastlinah; navadno jih je v 100 funtih 90 do 99 funtov.

V. Iz katerih snov pa je organski del rastlin?

O. Organski del rastlin je iz ogljenca, vodenca, kislica, dušca in iz nekaj žvepla in fosfora. Tudi se imenujejo te pervine enotere stvari ali poglavne snove, ker se ne morejo ne v razne stvari razkrojiti, ne iz raznih stvari zložiti.

V. Ali so vse rastline iz navedenih čveterih snov?

O. Ne; večino jih sestavlja le ogljenec, vodenec in kislic.

V. Kteri so pa deli neorganskih delov rastlin?

O. Neorganski deli rastlin so: kali ali pepeljik, natron, apno, magnezija, železni okis, manganov okisec, kremenčeva kislina ali kremenica, žveplena kislina, fosforova kislina in klor. Izvzemši zadnjega, imenujejo se vse druge snove sestavna telesa. Imenovani deli se nahajajo posamesni v naslednjih snovah: kali v jedkem hidratu in v pepeljiku, kakor se v kupčiji prodaja; natron je v navadni sodi; apno in magnezija je v nežganem apnu in v žgani magneziji; železni okis je v rumeni železni rji; kremenica je v belem pesku in kresilniku; žveplena kislina se prodaja kot tekočina; klor se nahaja v soli in fosforna kislina pa v sožganih kostéh.

V. Se li nahajajo vse te pervine ali snove v neorganskih delih rastlin?

O. V vseh rastlinah vertnih in poljskih se nahajajo.

V. Kaj pa, ako se sežgó, ali ostane pri vseh enaka množica pepela?

O. Ne; nektere dadó več, druge manj pepela. N. pr. v 100 fnt. sená je primeroma 6 funtov, v 100 funtih pšenice skoraj pa le 2 funta pepela.

V. Ali je v pepelu različnih rastlin enaka množica imenovanih snov?

O. Tudi ne; kajti primerje je jako različno. Tako je n. pr. v pepelu od sená več apna kot v pšeničnem; pšenični pepel ima pa zopet več fosfóra v sebi kot seneni.

V. Ali potrebujejo rastline tudi hrane za svoje življenje?

O. Tudi rastline potrebujejo hrane za svoj obstanek in razvitek kakor človek in živali.

V. Od kod dobivajo rastline svoj živež?

O. Rastline dobivajo svoj živež nekaj iz zraka, nekaj iz zemlje.

V. Kako povzijejo rastline svoj živež?

O. Po perji ga serkajo iz zraka, po koreninica pa iz zemlje.

V. Kakega živeža pa potrebujejo rastline?

O. Rastline potrebujejo raznega živeža za svoje organske in neorganske dele.

V. Kje dobivajo rastline živež za svoje organske in kje za neorganske dele?

O. Za organske dele dobivajo živež nekaj iz zraka, nekaj iz zemlje, za neorganske dele ga pa dobivajo edino le iz zemlje, v kateri rastejo.

V. V kaki podobi dobivajo rastline živež iz zraka?

O. Poglavitno v podobi ogelnokislina. (Dalje prih.)

Metelko

v

slovenskem slovstvu.

Nova abeceda, piše Jarnik, je velika velika dobrotā; zdaj vsaj lahko pišemo, dozdej smo kerpali. Vendar se li more imenovati „omnibus numeris absolutum?“

Po tem presojuje nektre posamesne čerke, njihove pomene in oblike, besede itd., ter naznanja povsod svojo misel o povedanih rečeh. Tako na pr. str. 5 „ultra modum absone exprimitur v pro l“ p. Hipolita nam kaže poljski prečertani *l*, ki ga dolnji Kranjec deloma še ima, Gorenec in Korošec pa sta ga spremenila v *v*. Na Koroškem sem ga ob štajarski meji še tudi dobil: dala, stala, bila itd., kjer se vse drugače glasi kakor v dale, stale, bile. Tenko uho čuti razloček na tanko. Sosedov Nemca in Talijana uho se je ustrašilo grobega *l*; od tod menda pregovor, in zabavljica je morebiti premenila *l* v *v*; po dolnjem Kranjskem pa ne, kjer so dalje od teh sosedov. Imeli bi toraj nekako 3 *l*: *l*, *lj*, *ž*.

Kako se po Koroškem izrekuje *e* (str. 2), to je Gutsman v svojem slovarju večidel prav zaznamnjā; pisal je *ie*, kadar *i* lahkoma šine čez *e*; zadej za *e* pa se rahli *i* na Koroškem skor ne sliši. Le v vejža Laube, mejšta Sterz, cejna Korb in še v malokterih se čuje ob zahodu po gornjem Koroškem. Največkrat se v *e* spreminja *ie* p. lies lesa, brieg brega, rieč reči itd. Vsem tem razlikam v okom pride *e*; seime, seitva itd. je posnel Gutsman po Kranjcih“.

O polglasniku *z* (*ī*, *ū*) in širokem *o* (*oa*): „Večidel, kjer Kranjci imajo *z*, rabijo ga tudi Korošci, ali v človek, sosed, oreh in nekterih drugih ne zdī se mi polglasnik na pravem mestu; namesti njega naj se piše čisti *e*, le-ta se povzdiguje v *é*: človek človéka, sosed soséda, oreh oréha itd. Po Koroškem se te besede izrekujejo navadno človek in človak, sosed sosad, oreh orah, vendar tako, da se ne more imeti za čisti ilirski iz polglasnika nastali *a*. — Kjer so ga vajeni, naj se že izrekuje polglasnik, pisari naj se pa prvotni *e*,

sicer bi se v rodivniku reči moglo človeka ali človeka, sos'da, orha, kakor zlomka, hipka iz zlomek, hipak.

Sedaj je razvidno, od kod gorenske in napol koroške oblike mošči, družji, muše, roče, svetniči, oreši itd., namreč iz moškji, svetnikji, orehji, muhje, rokje, kakor pravijo še drugi Korošci. Le z *j* topljena *k* in *h* se spreminjata pred *e* in *i* v *č*. Svetnika in oreha sta dajavnika v ednini za svetniku, orehu.

Kedaj naj se piše *o* in *o*, v tem se Korošci pa Kranjci zelo ločimo; vendar — bodimo za to brez razkolnije (schisma). Opazil sem, da mi Korošci skor praviloma rabimo *o* ondi, kjer stari Slovani *u* ali *ą* in Poljaci svoj nosnik *ą* p. bade, dąb, dąbrava . . ląk, maż, pať, staćiti ali stupiti itd. V Junski dolini pravijo pať = póngt. Brez gotovega pravila bode vedni „quodlibet“ v našem pisanji, in drugi Slovani nam bodo očitali naš „Babel“. Kranjci se morate v tem že podati. Pravilo naj bi bilo: „Kjer stari Slovani rabijo *u* in Poljaki svoj nosnik, ondi naj se piše *o*“. Tako bo Poljak koj razumel našo reko manum (raķą). — Po izreki se rabi res v mnogih, kjer je staroslovanščina brez *u*, ali tedaj se vjemata Korošec pa Kranjec, p. vōda, mora, smola itd. — Preiskuje naj se, ne bode li treba pisariti *o* tudi pri sklanjativah na pr. v edinem toživniku žensk. spola: hišo, zimo, in pri spregativah v 3. sedanjikovi osebi množ. št.: vidijo, znajo, vzlasti z náglasom na poslednjem zlogu: berō, pijō itd. — Po sredi na Koroškem se izrekuje tedaj hiša, zima, vidija, znaja (po česki; prim. „ma svetí verí“ na vojvodskem stolu). Tako bi se v 1. sedanj. oseb. mn. štev. morebiti lahko rabilo vidama, delama za vidimo, delamo, kakor se po Koroškem sliši prav velikrat. In tako bi tudi v tem bili bliže staroslovanščini. Vendar se to sme storiti le, kadar veléva prav obširna raba, ker staroslovanščini k ljubvi (v ljubo) občne umevnosti v nemar pustiti ne smemo. Tanke ušesa naj glas *o* dobro preiščejo in presodijo, da nam iz takega „concilio conclusio infallibilis evadat“.

Kedaj naj se piše *e*, kedaj pa *e*, tudi v tem se Korošec pa Kranjec ne vjemata. Starosl. *ja*, ki ga je Dobrovský v latinici pisal *ā*, se po Koroškem navadno spreminja v čisti *e* (*ä*), in pisalo naj bi se po Jarnikovo: devet, dēset, gledati, pet (quinque), svet (sanctus), vezati itd., ne pa devet, deset, gledati, pet (pet), svet (svět), vezati itd. Vidi se, da Korošec razločka, ki ga Kranjec Dolenec ima med starosl. *ê* in *ę*, ter ga je Metelko izrazil z *é* pa *e* p. svět (mundus), svet (sanctus), razumeti ni mogel.

„Korošec ne izrekuje nikjer noš, moš, mras, obras nam. nož, mož, mraz, obraz (str. 8). Kaj pa, če je to namesti noži, moží, mrazi, obrazi? Tedaj bi nam manjkalo še nekega znamenja za ta

glas (jer tenkij)? Doslej topimo časih *l* in *n* z *j*: *lj*, *nj*; mar ne kaže topiti tudi *r*: *rj*? Prikaže se v volarja, kozarja, topirja; ni li skrit že v volar, kozar, topir, ki se je Čehom sprevergel v *rz*, kadar ga nekako posteržemo, in ga nam z mehkim *r* obdarjeni Avstrijanec oponaša, ki pravi: *самона* nam. *armer Narr*!?

Kar tiče dvoglasnike, meni samemu ni še vse prav jasno.

Veselo pa je brati, da so se po Dolenskem in na Notranjskem še ohranile staroslov. oblike: za *lojem*, učenjem, kraljem, kraljev, hlapcem, hlapcev (str. 10). Naše bolj grobo narečje jih je sicer zatopilo, v pisani smemo vendar upati ter po pravici pričakovati, da se nam spet oživé (palingenesia). Kar je tu pa tam po slovenski deželi (Sloveniji), če tudi le v kakem kotu, boljšega ali starejšega v navadi, poprimimo se tega, vzlasti ako ne móti občne umevnosti; nikar nas ne bodi sram! Sčasoma se bomo spoznali med seboj, in kar spravimo dobrega na dan, bolje čislali. V teh treh polah že mi je pokazal Metelko marsiktere besede, ki so prav staroslovanske in o kterih nisem vedil, da so še kje v navadi. Dobil sem v njih tudi sicer nektre mi prej neznane prav čiste slovenske. Tako sem se naučil iz Dajnkove slovnice mnogo starosl. in drugih dotlej neznanih besedi. — S koliko besedami se dá pomnožiti zdaj zbirka staroslovanska! A to dozori polagoma, samo po sebi; sej smo se tako vneli za olikovanje maternega jezika. Vzajemnost najbolje pospešuje zedinjeno napredovanje.

Mali gratulant.

6.

Ko mogla bi moja voščila
Osrečiti, oče moj, Vas,
Neizmerna bi sreča Vam bila
Na strani življenja veš čas.

7.

Pozdravljen bodi, dan veselja,
Ko oče moj se je rodil,
Izpolnjena je sèrčna želja,
Ki dolgo že sem jo gojil.

Veselo danes serce bije,
Voščil gorkih prepolno je:
Nebeški blagoslov izlije
Nad Vami déns naj, oče, se!

Vladar veseljstva, ki hranuje
In v roki svoji vse derží,
Življenje dolgo naj daruje
In Vam veselo ga stori.

8.

Ljubi naš oče,
Vaši otroci
Vsi veselimo
Tega se dné.

Ti jim dobrote
Stokrat poverni,
Ki nam delé jih
Žé od nekđaj.

Dénes obhaja
Ljubi Vaš god se,
Ki ga želeti
Dolgo smo žé.

Žalost, britkosti
Od njih odverni,
Srečno življenje
Klije jim naj!

Oče, veseli
Z nami bodite,
Čujte voščeče
Dece zdaj glas:

Nam pa dodeli
Milosti svoje,
Da jim na rádoté
Bomo ves čas.

Bog naš preljubi
Živi očeta,
Sliši, usliši
Milostno nas!

Tako nas ž njimi
Srečne pripelji
Skozi življenje
V rajski svoj kras!

9.

Dobrot premnogih, dragi oče,
Ki meni jih skazali ste,
Mi poverniti ni mogoče,
Tó more Bog storiti le.

Zató hvaležna naj voščila
Za dénes še Vam zadosté,
In ko bi ta se mi spolnila,
Izpolnjene so vse željé:

Neskončno mili Bog Vas živi
Še srečnih let dolgó verstó,
Vsak dan Vam, oče ljubeznjivi,
Naj dan radósti nove bó!

— f —

Šolsko obzorje.

Iz Štajerskega. Precej kranjskih učiteljev imamo že tukaj; sliši se, da jih še več pride, kajti nove uredbe našega šolstva so izpraznile mnogo učiteljskih služeb. V Mariboru se je ustanovilo tiskavno društvo, katero je svoje leto začelo z 12. aprilom. „Slov. Gospodar“ bode od 1. jul. t. l. naprej pod lastništvom tega društva izhajal. Perva društvena knjižica je že na svetlem in sicer pod naslovom: „Kake ustave je v Avstriji treba“.

Z Ježice pri Ljubljani. Tudi tu imamo sedaj novo šolo; 10. t. m. se je slovesno začela. Ob 8. uri ta dan bila je peta šolska maša in po tem so starši zglaševali in zapisovali svoje otroke v lični novi šoli. Oglasilo se je 135 ukaželjnih otrok, kateri so bili do sedaj brez šolskega poduka. Pri vpisovanji sta bila zraven učitelja tudi g. fajmošter in prednik krajnega šolskega sveta. Blagi g. župnik so staršem kazali, kako dobro je, da so tudi tu ustanovili šolo, kjer se bodo otroci učili ne le branja in pisanja, temuč še mnogo mnogo drugih naukov, katerih človek potrebuje za sedanje vsakdanje življenje. Sedaj

ima ljubljanska okolica že skoro po vseh večjih krajih šole, katerih pred 20 letimi (razun Iga) še nikjer ni bilo. Napredek!

Iz Ljubljane. Vabilo vsem kranjskim učiteljem! Učiteljskemu društvu za Kranjsko se po ministerskem ukazu 19. aprila t. l. št. 294 naroča, da naj do konca jul. t. l. naznanja vse tiste učitelje, ki so od l. 1850 dali na svetlo kako znanstveno delo, da se bode sestavilo natančno naznanilo vseh takih izdelkov, katero bode ministerstvo vsako leto v posebnem sporočilu razglaševalo. Vse učitelje, ki so o tem času kaj slovstvenega ali sploh znanstvenega izdali, vabimo, da naj vse to zadnji čas do konca junija t. l. naznanjajo odboru učiteljskega društva za Kranjsko, kateri bode o tem sestavil natančni zapisek in ga v čast kranjskega učiteljskega izročil tukajšnjemu vladinemu predsedništvu.

Odbor uč. društva za Kranjsko.

— Učiteljsko društvo za Kranjsko dobilo je iz Zagreba naslednje povabilo: „Slavnemu učiteljskemu društvu v Ljubljani! Z dovoljenjem vis. kr. dalm. - herv. - slavonske vlade 21. febr. t. l. št. 3750 se bode meseca avg. pri prvem splošnem hervaškem učiteljskem zboru v Zagrebu odperla tudi razstava učnih pripomočkov. Dobro vedoč, da je namera učiteljskega društva v Ljubljani splošna omika in prijateljsko medsobno pomaganje učiteljstva, slavnemu uč. društvu v Ljubljani razstavni odbor v interesu splošnega napredka naših šol pošilja nekoliko iztisov tega programa, ter vljudno prosi, da bi odbor uč. društva za Kranjsko po svoji poti našim slovenskim bratom ta program razposlal, ter jih vabil k sodelovanju pri tej razstavi“. Odbor uč. društva za Kranjsko je več iztisov tega programa poslal svojim udom in ga tudi že v „Tov.“ razglasil. Ker se pa že bliža čas, da se bode moglo za to razstavo konečno pripravljati, še enkrat vljudno prosimo vse kranjske učitelje, naj do konec t. m. (maja) odboru uč. društva naznanjajo ali že pošiljajo vse iste stvari, ki jih namervajo v to zagrebško razložbo.

Tudi „predbrojke“ za pedagogično povestnice (glej Tov. l. 4!) sprejema v ta namen odbor učiteljskega društva za Kranjsko.

Premembe v učiteljskem stanu.

G. g. Jernej Štamear, učitelj v Vodicah in Jožef Korban, učitelj v Velesovem na Gorenškem sta z dovoljenjem deželnega šolskega sveta s službama menjala. G. Janez Pezdnič ml. gré začasno v Lesce.

G. Janez Eppich, podučitelj v c. k. vadnici pri uč. izobraževališču v Ljubljani, je imenovan učitelj in podučitelj ravno tu pa g. Fr. Gerkman.

Präludium.

Rudolf Bibl.

Andante.

con Ped.

First system of musical notation, consisting of a treble and bass staff. The key signature has one flat (B-flat). The treble staff contains a melody with eighth and sixteenth notes, while the bass staff provides a harmonic accompaniment with chords and moving lines.

Second system of musical notation, continuing the piece. The treble staff features a melodic line with some rests, and the bass staff continues with a steady accompaniment.

Third system of musical notation. The treble staff has a melodic line with some rests. The bass staff includes a dynamic marking *sp* (sforzando) under the first measure.

Fourth system of musical notation. The treble staff continues with a melodic line, and the bass staff provides accompaniment.

Fifth system of musical notation, the final system on the page. The treble staff concludes with a melodic phrase, and the bass staff provides a final accompaniment.

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves have a key signature of one flat (B-flat). The music features a complex rhythmic pattern with eighth and sixteenth notes, and some rests.

The second system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves have a key signature of one flat (B-flat). The music continues with similar rhythmic patterns and some rests.

The third system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves have a key signature of one flat (B-flat). The music continues with similar rhythmic patterns and some rests.

The fourth system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves have a key signature of one flat (B-flat). The music continues with similar rhythmic patterns and some rests.

The fifth system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves have a key signature of one flat (B-flat). The music concludes with a *rit.* (ritardando) marking above the first measure of the upper staff. The system ends with a double bar line.